

MEMO

Onderwerp:
Update Passende Beoordeling Waalweelde West

's-Hertogenbosch,
13 maart 2015

Projectnummer:
B02022.000032.0100

Van:
Sanne Ebben-Gerrits

Opgesteld door:
Gijs Kos

DIVISIE WATER & MILIEU

Afdeling:
Divisie Water & Milieu Arnhem

Ons kenmerk:
078342533:A

Aan:
Floor van Gaasbeek (provincie Gelderland)

Kopieën aan:

Aanleiding

Op 7 januari 2015 is de Passende Beoordeling die hoort bij het MER Waalweelde West afgerond. Na afronding van de Passende Beoordeling (ARCADIS, 2015) zijn in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) de gebiedsanalyses vrijgekomen. Naar aanleiding van nieuwe inzichten in de ontwikkelmogelijkheden en knelpunten ten aanzien van de habitattypen Stroomdalgraslanden [H6120] en Glanshaverhooilanden [H6510A] is deze memo opgesteld. Deze memo vormt een update van de ecologische effectbeschrijving van deze habitattypen in voorgenoemde Passende Beoordeling.

Nieuwe inzichten uit de gebiedsanalyses

Uit de gebiedsanalyses voor betreffende Natura 2000-gebieden is de volgende aanvullende informatie voor de habitattypen Stroomdalgraslanden en Glanshaverhooilanden relevant:

- Voor Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (Runhaar, 2014):
 - Voor de Stroomdalgraslanden [H6120] is de begrazingsdruk te laag en te onregelmatig. Dit komt omdat de grazers een voorkeur hebben voor productieve laaggelegen en kleiige delen, waardoor op de zandige delen van de oeverwal de begrazingsdruk te laag is. Geringe dynamiek is een knelpunt voor de lange termijn. Verder is er een “belangrijkste kennisleemte [met betrekking tot] [...] het gebrek aan kennis over het optimale beheer. Er ontbreekt een goede analyse waarom de kwaliteit van de stroomdalgraslanden achter blijft bij de verwachting. De stroomdalgraslanden maken nu deel uit van een grotere jaarrond-begrazingseenheid, en het is de vraag of de begrazingsdruk op de hogere en minder productieve delen wel altijd voldoende is om verruiging van de vegetatie tegen te gaan.”
 - Voor Glanshaverhooilanden [H6510A] is het hooilandbeheer weggefallen. “het grootste knelpunt vormt het gebrek aan adequaat beheer”. “In de periode tot 2009 was sprake van een negatieve trend, voornamelijk als gevolg van het wegvallen van het hooilandbeheer in delen van het gebied.” Verder leidt jaarronde begrazing tot een afname van de omvang en kwaliteit van de hooilanden.

- Algemeen voor het gebied: “Er blijkt vaak een directe relatie tussen begrazingsdruk en verruiging: bij een te geringe begrazingsdruk treedt vaak en snel verruiging op.”
- Voor Rijntakken (Dorland *et al.*, 2014):
 - Voor de Stroomdalgraslanden [H6120]: “De recente vegetatieontwikkelingen op de begraasde oeverwallen en rivierduinen langs de Waal zijn ronduit positief te noemen. De soortenrijkdom van en het areaal aan droge stroomdalvegetaties is in de afgelopen 10 jaar flink toegenomen.” Sleutelprocessen zijn: 1) zandafzettingen en erosie door wind en water, 2) grote waterstandswisselingen waarbij in het winterseizoen frequent inundatie en sedimentatie optreden en het water in de zomer diep kan wegzakken en 3) adequaat beheer. Bekende knelpunten zijn: 1) Verandering van de rivierdynamiek, 2) verzuring en vermessing door stikstofdepositie, 3) successie, 4) inadequaat beheer, 5) beperkte mogelijkheden tot herstel op vermeste grond, 6) kwetsbaarheid door gering oppervlak, 7) verlies (potentieel) oppervlak door inrichtingsmaatregelen en 8) mechanische effecten door intensieve betreding en agrarisch gebruik. De eerste vier knelpunten zijn het belangrijkste voor de achteruitgang van de oppervlakte in het Natura 2000-gebied. Al eerder is beschreven dat er nog een kennisleemte is wat betreft adequaat beheer voor Stroomdalgraslanden [H6120].
 - Voor de Glanshaverhooilanden [H6510A]: De Stiftsche waard en Rijswaard zijn binnen het Natura 2000-gebied twee van de belangrijkste vlakdekkende locaties van dit habitatype. Sleutelprocessen voor het habitatype zijn: 1) Overstromingen en 2) adequaat beheer (hooilandbeheer). Belangrijke knelpunten voor dit habitatype zijn 1) inadequaat beheer, in dit geval te vroeg, te laat en/of te grootschalig maaien en 2) ingeperkte rivierdynamiek, 3) sedimentatie met verrijkt sediment, 4) beperkte mogelijkheden tot herstel op vermeste grond, 5) verzuring en vermessing door stikstofdepositie, 6) kwetsbaarheid door gering oppervlak, 7) verlies (potentieel) oppervlak door inrichtingsmaatregelen en 8) mechanische effecten door intensieve betreding en agrarisch gebruik.

Voor beide habitattypen zijn naast rivierdynamiek verschillende sleutelprocessen die invloed hebben op de ontwikkeling. In de passende beoordeling staat dat rivierdynamiek de meest bepalende factor is. Uit de gebiedsanalyses PAS blijkt dat vooral beheer een belangrijke factor is met het oog op ontwikkeling van deze habitattypen onder de huidige stikstofdepositie. Daar waar beheer op orde is, lijkt de depositie van stikstof minder problemen te veroorzaken dan voor delen zonder adequaat beheer.

Relevante delen uit Passende Beoordeling

Gezien het belang van goed beheer op de kwaliteit van de habitattypen Stroomdalgraslanden en Glanshaverhooilanden moet de effectbeschrijving uit de Passende Beoordeling van januari aangepast worden (ARCADIS, 2015). In het volgende tekstkader zijn de teksten uit de passende beoordeling over Stroomdalgraslanden [H6120] en Glanshaverhooilanden [H6510A] voor de Natura 2000-gebieden Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem en Rijntakken opgenomen.

Teksten effecten stikstofdepositie op Stroomdalgraslanden en Glanshaverhooilanden uit de Passende Beoordeling van 7 januari 2015

Stroomdalgraslanden [H6210]

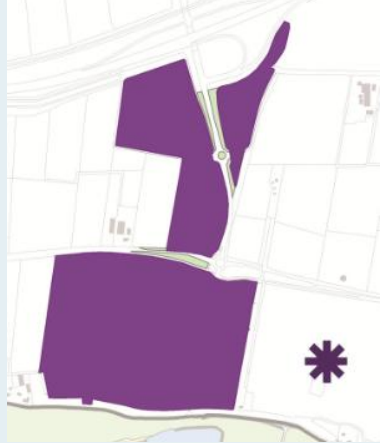
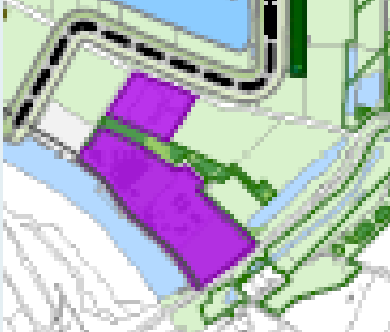

“Dit habitatype is zeer gevoelig voor atmosferische depositie (Van Dobben *et al.*, 2012). De kritische depositiewaarde is 1286 mol N/(ha×jr). De achtergronddepositie overschrijdt in de huidige situatie deze kritische depositiewaarde, dat betekent dat er sprake is van een overbelaste situatie. De buitendijkse delen staan echter wel onder invloed van een dynamische rivier. Naast de dynamiek voert de rivier ook voedingsstoffen aan en af in concentraties die vele malen hoger zijn dan de atmosferische depositie. Bij een toename van de atmosferische depositie in een overbelaste situatie, zijn negatieve effecten echter niet zonder meer uit te sluiten. Het is niet uitgesloten dat de hiervoor genoemde bouwstenen leiden tot een toename van de stikstofdepositie. Ecologische effecten zijn voorsnog niet voorzien. De rivierdynamiek is de meest bepalende factor, niet de depositie uit de lucht (Willemen, 2011). Maar juridisch gezien levert een toename in een overbelaste situatie mogelijk wel een probleem op. Bij een toename van de stikstofdepositie voor een project is in een overbelaste situatie een vergunningsaanvraag met bijbehorende toetsing vereist, ongeacht het ecologische effect.” Uit de Passende Beoordeling volgt dat voor projecten die leiden tot een toename van de stikstofdepositie een vergunning is vereist.

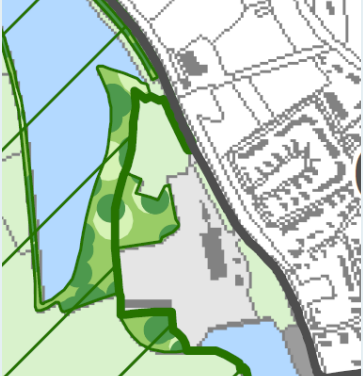

Glanshaverhooilanden [H6510A]

“Dit habitatype is gevoelig voor atmosferische depositie (Van Dobben *et al.*, 2012). De kritische depositiewaarde is 1429 mol N/(ha×jr). De achtergronddepositie overschrijdt in de huidige situatie deze kritische depositiewaarde, dat betekent dat er sprake is van een overbelaste situatie. De buitendijkse delen staan onder invloed van een dynamische rivier. Naast de dynamiek voert de rivier ook voedingsstoffen aan en af in concentraties die vele malen hoger zijn dan de atmosferische depositie. Bij een toename van de atmosferische depositie in een overbelaste situatie, zijn negatieve effecten echter niet zonder meer uit te sluiten. Het is niet uitgesloten dat de hiervoor genoemde bouwstenen leiden tot een toename van de stikstofdepositie. Effecten zijn voorsnog niet voorzien. De rivierdynamiek is de meest bepalende factor, niet de depositie uit de lucht (Willemen, 2011). Maar juridisch gezien levert een toename in een overbelaste situatie mogelijk wel een probleem op. Bij een toename van de stikstofdepositie voor een project is in een overbelaste situatie een vergunningsaanvraag met bijbehorende toetsing vereist, ongeacht het ecologische effect.” Uit de Passende Beoordeling volgt dat voor projecten die leiden tot een toename van de stikstofdepositie een vergunning is vereist.

Relevante Bouwstenen

In onderstaande tabel zijn de bouwstenen weergegeven die door stikstofdepositie van invloed kunnen zijn op de habitatypen Stroomdalgraslanden en Glanshaverhooilanden. Daarbij kunnen de bouwstenen Bitumarinterrein Opijnen (13) en Buitenstad Zaltbommel (15) alleen van invloed zijn op Natura2000-gebied Rijntakken en de bedrijventerrein Zeiving (2) en Poederoijen (4) zowel op de het Natura 2000-gebied Rijntakken als Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem.

Bouwsteen	Basis	Structuurvisie
<p>2) Bedrijventerrein Zeiving</p>	 <p>Zeiving is een binnendijs gelegen bedrijventerrein tussen de kernen Vuren en Herwijnen. In de regio is onderzoek gedaan naar de behoefte aan watergebonden bedrijvigheid. Naar aanleiding van dit onderzoek is bedrijventerrein Zeiving door de regio aangewezen als reserve-uitbreidingslocatie voor de overslag van bulkgoederen. Tegelijkertijd ligt Zeiving binnen Nationaal Landschap de Nieuwe Hollandse Waterlinie.</p>	 <p>In eerste instantie is alleen gekozen voor een beperkte uitbreiding van Zeiving ten behoeve van lokale bedrijvigheid (sterretje in bovenstaande afbeelding). Zeiving is door de regio aangewezen als reserve uitbreidingslocatie voor overslag van bulkgoederen.</p>
<p>4) Bedrijventerrein Poederoijen</p>	 <p>Poederoijen is een binnendijs gelegen bedrijventerrein langs de Afdamde Maas in het gebied Munnikenland. Het betreft een watergebonden bedrijventerrein dat net buiten het Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld en Kornsche Boezem en het Gelderse Natuurnetwerk (GNN) en Groene ontwikkelingszone (GO) gelegen is. Poederoijen ligt in Nationaal Landschap de Nieuwe Hollandse Waterlinie, dat ook de rest van Munnikenland bestrijkt. In het bestemmingsplan voor Poederoijen is circa 9 ha bestemd ten behoeve van bedrijvigheid, waarvan nu 6,7 ha is uitgegeven. De resterende plancapaciteit bedraagt dus 2,3 ha. In de regio is onderzoek gedaan naar de behoefte aan watergebonden bedrijvigheid. Hierbij is Poederoijen door de regio aangewezen als uitbreidingslocatie voor de overslag van bulkgoederen.</p>	 <p>In de structuurvisie wordt het bedrijventerrein Poederoijen uitgebreid met in totaal 7,3 hectare.</p>

Bouwsteen	Basis	Structuurvisie
<p>13) Bitumarinterrein, Opijnen</p>	 <p>Het Bitumarin-terrein is een voormalig productie- en opslagterrein voor bitumenmatten. Het bedrijfsterrein ligt in het buitendijks gebied op een terp aan de noordzijde van de rivier nabij het dorp Opijnen. Het terrein is verpauperd en verwilderd. Daarnaast zijn er op het terrein nog oude fabrieksgebouwen aanwezig. Het terrein is ruim 200 jaar in gebruik geweest als bedrijvenlocatie. In het westen grenst het Bitumarin-terrein aan de Rijswaard, dat onderdeel is van Natura 2000-gebied Rijntakken en het Gelderse Natuurnetwerk (GNN) en Groene ontwikkelingszone (GO)</p>	 <p>De stermarkering betekent "functieveranderingsgebied". Over de exacte invulling van het gebied moet nog een besluit genomen worden.</p> <p>Vanwege de onzekerheid over de invulling van deze bouwsteen is bij de beoordeling van milieueffecten in dit MER uitgegaan van het worst case scenario aangaande te verwachten milieueffecten. Dit betekent dat voor elk aspect het meest ongunstige alternatief is gebruikt voor de beoordeling.</p>
<p>15) Buitenstad Zaltbommel</p>	 <p>Buitenstad Zaltbommel is een verouderd industrieterrein dat tegen de historische binnenstad van Zaltbommel aan ligt. Het gaat om het gebied tussen de jachthaven, Steenweg, Gamersedijk en de grens tussen uiterwaarden en het bedrijf Busker aan de westzijde van Zaltbommel. Hieronder valt ook het terrein van bedrijf BUKO. De locatie grenst aan een haven. Buitenstad Zaltbommel ligt in het buitendijks gebied. Het Rijk heeft de locatie aangewezen als zogenaamde EMAB-locatie. Daarnaast is de historische kern van Zaltbommel vanwege de hoge cultuurhistorische waarde aangewezen als van Rijksweges beschermd stadsgezicht. Het huidige industrieterrein grenst aan de noordkant aan de Groene Ontwikkelingszone.</p>	 <p>In de structuurvisie is het gebied aangewezen als functieveranderingslocatie. Dat houdt in dat het industrieterrein wordt gesaneerd en ruimte moet gaan bieden aan andere ontwikkelingen. De exacte invulling en omvang zijn echter nog niet bekend maar uitgegaan wordt van een functieverandering naar wonen, detailhandel en maatschappelijke voorzieningen.</p> <p>Vanwege de onzekerheid over de invulling en vooral de omvang van deze bouwsteen is bij de beoordeling van milieueffecten in dit MER uitgegaan van het worst case scenario aangaande te verwachten milieueffecten. Dit betekent dat voor elk aspect het meest ongunstige alternatief is gebruikt in de beoordeling.</p>

Consequenties inzichten uit de gebiedsanalyse voor de (ontwerp) Structuurvisie Waalweelde West

Bij voldoende en adequaat beheer is stikstofdepositie geen beperking voor de ontwikkeling van Stroomdalgraslanden [H6120] en Glanshaverhooilanden [H6510A]. Voor die delen waar sprake is van een overbelaste situatie¹, er sprake is van een toename van stikstofdepositie door een project én het beheer niet adequaat is, zijn significant negatieve effecten niet bij voorbaat uitgesloten. In dat geval kan uit de toetsing blijken dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om significant negatieve effecten te voorkomen. Mogelijke maatregelen moeten gericht zijn op verzachten van de effecten van de depositie van stikstof. Zie voor een overzicht van mogelijke mitigerende maatregelen Tabel 1.

Tabel 1: Maatregelen uit gebiedsanalyses (Dorland *et al.*, 2014; Runhaar, 2014) die ook als mitigerende maatregel voor te vergunnen projecten kunnen worden ingezet.

Natura 2000-gebied	Habitatype	Mitigerende maatregel
Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	Stroomdalgraslanden [H6120]	Aanvullend maaibeheer op de oeeverwallen
	Glanshaverhooilanden [H6510A]	Hooilandbeheer
Rijntakken	Stroomdalgraslanden [H6120]	Toevoegen van basische stoffen op lokale schaal
		(Extra) maaien en afvoeren en nabeweiden
		Kleinschalig plaggen (t.b.v. urgent bedreigde soorten en vegetaties)
	Glanshaverhooilanden [H6510A]	Extra hooien of nabeweiden

In de gebiedsanalyse Voor Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem zijn ook de volgende maatregelen gegeven voor Stroomdalgraslanden [H6120]: aanvoer zand of kalk, kleinschalig plaggen en beweiding met ingerasterd vee. Voor Glanshaverhooilanden [H6510A] zijn aanvullend nog kleinschalig plaggen, cyclisch beheer, aanleg nevengeulen en verbeteren kwel genoemd als maatregelen. Deze maatregelen zijn echter weinig effectief voor dit specifieke Natura 2000-gebied en daarom als mitigerende maatregel niet aan te bevelen.

Voor de Rijntakken zijn naast de maatregelen die in Tabel 1 voor Stroomdalgraslanden [H6120] zijn geformuleerd, nog een aantal andere maatregelen aangegeven. Deze maatregelen zijn geschikt voor natuurontwikkeling en verbetering abiotiek. Wanneer deze maatregelen succesvol zijn genomen, wordt het systeem robuuster en is het beter bestand tegen een overmaat van stikstofdepositie. Dit is zeker het geval als ook het beheer adequaat is. Deze maatregelen zijn echter niet geschikt als concrete mitigerende maatregel voor bouwstenen 2, 4, 13 en 15 bij een kleine toename van de stikstofdepositie. De maatregelen hebben een lange responstijd en vergroten wel potenties voor habitattypen, maar om een effect van stikstofdepositie op korte termijn te keren zijn deze maatregelen niet geschikt. In Tabel 2 is aangegeven waarom deze niet geschikt zijn een aantal van deze maatregelen worden wel uitgevoerd in het kader van Waalweelde West en leiden tot een verbetering van het habitatype Stroomdalgraslanden.

¹ Achtergronddepositie overschrijdt de kritische depositiewaarde (Van Dobben *et al.*, 2012).

Tabel 2: Maatregelen uit de gebiedsanalyse van het Natura 2000-gebied Rijntakken (Dorland *et al.*, 2014) die niet geschikt zijn als mitigerende maatregelen bij een toename van de stikstofdepositie als gevolg van een te vergunnen project. Deze maatregelen zijn overigens (vooral op de lange termijn) wel goede maatregelen voor de ontwikkeling van de habitattypen.

Habitatype	Maatregel	Waarom minder geschikt als mitigerende maatregel?
Stroomdalgraslanden [H6120]	Cyclisch beheer (verjongen)	Lange responstijd (50 jaar), niet geschikt voor behoud op korte termijn
	Verlagen deel oeverwal	Lange responstijd, niet geschikt voor behoud op korte termijn
	Aanleg nevengeul	Lange responstijd, niet geschikt voor behoud op korte termijn
	Kribverlaging	Kennislacune wat betreft effectiviteit
	Verwijderen oeverbestorting	Lange responstijd, niet geschikt voor behoud op korte termijn
	Jaarronde begrazing	Lange responstijd, bovendien zijn de resultaten van jaarronde begrazing in Loevestein niet positief voor Stroomdalgraslanden [H6120]
Glanshaverhooilanden [H6510A]	-	-

Voor de habitattypen Stroomdalgraslanden [H6120] en Glanshaverhooilanden [H6510A] blijkt beheer een effectieve maatregel om effecten van stikstofdepositie tegen te gaan. Als adequate beheersmaatregelen zijn genomen, zijn effecten als gevolg van een geringe toename van de stikstofdepositie uitgesloten. Als dit niet het geval is, dan zijn beheersmaatregelen in Tabel 1 als mitigerende maatregel in te zetten.

Conclusie

In aanvulling op de Passende Beoordeling die is opgesteld voor het MER Waalweelde West zijn de nieuwste inzichten met betrekking tot de knelpunten voor de habitattypen Stroomdalgraslanden [H6120] en Glanshaverhooilanden [H6510A] onderzocht. Uit de analyse blijkt dat niet alleen rivierdynamiek bepalend is voor het voortbestaan van de habitattypen, ook beheer speelt een belangrijke rol. Wanneer beheer voldoende op orde is, dan zijn effecten van een additionele depositie van stikstof uitgesloten. Wanneer het beheer inadequaaf is, dan zijn effecten van stikstofdepositie niet zonder meer uit te sluiten, maar dan zijn beheersmaatregelen wel in te zetten als mitigerende maatregelen. Het is belangrijk om in de uitvoeringsfase, maar ook de gebruiksfase van projecten zoveel mogelijk negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te voorkomen. Het borgen van adequaat beheer kan hier een belangrijke rol in spelen. De conclusies van de Passende Beoordeling veranderen niet door deze nieuwe inzichten. Er zijn wel meer mitigerende maatregelen mogelijk om effecten weg te nemen. Deze zijn opgenomen in Tabel 1.

Bronnen

- ARCADIS, 2015. Passende Beoordeling MER Waalweelde West. In opdracht van Provincie Gelderland. Kenmerk 077176397:C.13 – Definitief. D.d. 7 januari 2015.
- Dobben, H.F. van, Bobbink, R., Bal, D. & Hinsberg, A. van, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2397.

ARCADIS

- Dorland, E., Pingen, J., Kusters, J. & Ex, J., 2014. PAS-gebiedsanalyse 038 Rijntakken. D.d. 22 december 2014.
- Runhaar, H., 2014. PAS gebiedsanalyse 071 Loevestein, Pompveld en Kornsche Boezem. D.d. 23 december 2014.
- Willemen, D., 2011. Integrale planstudie Munnikenland Passende Beoordeling. Stroming & Royal Haskoning. In opdracht van Waterschap Rivierenland. Referentie 9S9885.D2/R0008/413570/JEBR/Nijm, d.d. 4 juli 2011.